

Marek Jekel

**Poznać przeszłość
Wiek XX
Zakres podstawowy**

Program nauczania do historii dla szkół ponadgimnazjalnych

Spis treści

1. Ogólna charakterystyka programu	3
2. Zgodność programu z podstawą programową kształcenia ogólnego	3
3. Treści przedmiotu <i>historia</i> zawarte w podstawie programowej kształcenia ogólnego	4
4. Cele kształcenia i wychowania	7
5. Materiał nauczania wraz z odniesieniami do podstawy programowej	9
6. Procedury osiągania szczegółowych celów edukacyjnych	26
7. Proponowane formy kontroli oraz metody oceny osiągnięć uczniów	32

1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA PROGRAMU

Prezentowany program nauczania jest zgodny z założeniami zawartymi w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (DzU z 15 stycznia 2009 r., nr 4, poz. 17), a także wytycznymi zamieszczonymi w Rozporządzeniu MEN z 8 czerwca 2009 r. o dopuszczeniu do użytku szkolnego programów wychowania przedszkolnego i nauczania, a także podręczników (DzU z 10 czerwca 2009 r., nr 89, poz. 730).

Program odnosi się do treści podstawy programowej czwartego etapu edukacyjnego w zakresie podstawowym w pierwszej klasie szkoły ponadgimnazjalnej oraz określonych w tym dokumencie umiejętności ucznia. Materiał, do którego odnosi się program, kończy cykl nauczania rozpoczęty w gimnazjum i obejmuje fakty z historii XX w. Realizację tych treści przedmiotowych ułatwi podręcznik „Poznać przeszłość. Wiek XX” oraz bogata obudowa dydaktyczna.

Głównym celem programu nauczania „Poznać przeszłość. Wiek XX” jest wspomaganie kształcenia młodzieży świadomej dziedzictwa kulturowego i miejsca w demokratycznym społeczeństwie. Publikację przygotowano dla nauczycieli pierwszych klas szkół ponadgimnazjalnych prowadzących zajęcia dydaktyczne z historii w zakresie podstawowym. Realizacja programu będzie przebiegała zgodnie z porządkiem chronologicznym, z uwzględnieniem ujęcia problemowego, co umożliwi przekazanie uczniom niezbędnej wiedzy o wydarzeniach XX w. Akcent położono zwłaszcza na zagadnienia związane z szeroko rozumianym dziedzictwem kulturowym, personalistycznym przedstawianiem procesu dziejowego, a także edukacją regionalną. W aspekcie regionalnym odwołano się do doświadczeń rodzinnych i środowiskowych uczniów. Program umożliwia także nauczycielowi pogłębianie wiedzy i umiejętności uczniów w zakresie analizy źródeł historycznych, pozwala realizować nauczanie holistyczne, uwzględniające współpracę z nauczycielami innych przedmiotów. Dzięki zaprezentowaniu różnych sposobów interpretacji historii możliwe jest uświadomienie jej ponadprzedmiotowości oraz podkreślenie znaczenia samodzielnego myślenia oraz tolerancji.

Historia Polski, choć częściowo wyodrębniona, została ściśle skorelowana z dziejami powszechnymi, których jest integralną częścią. Widoczne jest to zwłaszcza w kwestiach procesów historycznych i wkładu Polaków w dorobek cywilizacji europejskiej.

Celem programu jest nie tylko pomoc nauczycielom w przygotowywaniu uczniów do nauki historii w zakresie rozszerzonym, lecz także umożliwienie kształcenia umiejętności ponadprzedmiotowych u osób, które wybiorą inny profil kształcenia. Dzięki propozycjom zastosowania metod aktywizujących program ułatwia inicjowanie samodzielnego zdobywania wiedzy przez uczniów oraz kształtowania ich zainteresowań.

2. ZGODNOŚĆ PROGRAMU Z PODSTAWĄ PROGRAMOWĄ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO

Nowa podstawa programowa pozwala na przeprowadzenie pogłębionej analizy wydarzeń i zjawisk XX w. Zawarta w niej propozycja cezur czasowych jest zgodna z rozwiązaniami obowiązującymi w dwudziestowiecznej historiografii. Umożliwiają one omówienie historii XX i początku XXI w. bez koniecznego do tej pory pośpiechu, który wiązał się z tym, że w ostatniej klasie szkoły ponadgimnazjalnej zajęcia lekcyjne kończyły się już w kwietniu. Dzięki tej zmianie uczniowie będą mogli lepiej zrozumieć otaczającą ich rzeczywistość społeczną, polityczną i kulturową. Nauczyciele powinni zwrócić szczególną uwagę na wiedzę i umiejętności, które pozwolą uczniom aktywnie

uczestniczyć w sporach dotyczących ważnych problemów XX w. oraz pomogą w kształtowaniu postaw świadomych obywateli Rzeczypospolitej Polskiej.

W tabeli przedstawiono liczbę jednostek lekcyjnych przypadających na poszczególne okresy historii powszechnej i historii Polski XX w.

Cezury czasowe i propozycje liczby jednostek tematycznych

Materiał nauczania	Liczba jednostek tematycznych
Świat po I wojnie światowej	6
II Rzeczpospolita	8
II wojna światowa	6
Polacy podczas II wojny światowej	5
Polska i świat po II wojnie światowej	7
Polska i świat w II połowie XX w.	8
Upadek komunizmu – świat w nowej epoce	5

3. TREŚCI PRZEDMIOTU *HISTORIA* W PODSTAWIE PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO

Na realizację treści nauczania przedmiotu *historia* w szkole ponadgimnazjalnej przewidziano w klasie pierwszej 2 godziny w tygodniu. Poniżej przytoczono fragment rozporządzenia dotyczący celów i treści nauczania historii (DzU z 15 stycznia 2009 r., nr 4, poz. 17).

Cele kształcenia – wymagania ogólne:

I. Chronologia historyczna:

– uczeń porządkuje i synchronizuje fakty z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych, dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń, a także ciągłość procesów historycznych.

II. Analiza i interpretacja historyczna:

– uczeń analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epoki, uświadamia sobie zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego, rozpoznaje rodzaje źródeł, ocenia ich przydatność do wyjaśniania problemów historycznych, dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz rozmaite możliwości interpretacji historii i ich przyczyny.

III. Tworzenie narracji historycznej:

– uczeń tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym lub problemowym, dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego, selekcjonuje i hierarchizuje oraz łączy informacje pozyskane z różnych źródeł.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

1. Europa i świat po I wojnie światowej.

Uczeń:

- 1.1. opisuje następstwa wojny, dzieli je na polityczne, gospodarcze, społeczne i kulturowe,*
- 1.2. wyjaśnia cele powołania i charakter Ligi Narodów,*
- 1.3. tłumaczy politykę mocarstw wobec Niemiec po zakończeniu I wojny światowej.*

2. Odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej.

Uczeń:

- 2.1. opisuje odrodzenie państwa polskiego, jego granice i sąsiadów,*
- 2.2. przedstawia i ocenia postanowienia traktatu wersalskiego dotyczące Polski,*
- 2.3. porównuje cele i skutki powstania wielkopolskiego oraz trzech powstań śląskich, wyjaśnia przyczyny i opisuje następstwa wojny polsko-bolszewickiej,*
- 2.4. charakteryzuje ustrój polityczny II Rzeczypospolitej na podstawie konstytucji marcowej z 1921 r.,*
- 2.5. wskazuje czynniki utrudniające proces integracji odrodzonego państwa polskiego,*
- 2.6. wyjaśnia cele i skutki reformy W. Grabskiego,*
- 2.7. ocenia wkład J. Piłsudskiego i R. Dmowskiego w odbudowę państwa polskiego.*

3. Kryzys demokracji w Europie Zachodniej.

Uczeń:

- 3.1. przedstawia okoliczności oraz następstwa dojścia do władzy B. Mussoliniego i A. Hitlera,*
- 3.2. porównuje faszyzm z nazizmem, uwzględniając kwestie organizacji państwa, ideologii oraz polityki wobec społeczeństwa,*
- 3.3. omawia i ocenia politykę państw europejskich wobec Hitlera, wskazuje jej uwarunkowania.*

4. System totalitarny w ZSRR.

Uczeń:

- 4.1. opisuje okoliczności dojścia do władzy J. Stalina,*
- 4.2. opisuje zmiany polityczne, społeczne i gospodarcze w ZSRR po dojściu do władzy Stalina, z uwzględnieniem uprzemysłowienia kraju, kolektywizacji rolnictwa wraz z jej następstwami (wielki głód) i wielkiej czystki,*
- 4.3. porównuje totalitarne systemy hitlerowskich Niemiec i stalinowskiego Związku Radzieckiego.*

5. Kryzys demokracji parlamentarnej w Polsce.

Uczeń:

- 5.1. wyjaśnia przyczyny i skutki przewrotu majowego,*
- 5.2. porównuje główne postanowienia konstytucji marcowej z 1921 r. i konstytucji kwietniowej z 1935 r.,*
- 5.3. wymienia charakterystyczne cechy rządów sanacji, wskazuje różnice między demokracją parlamentarną a rządami autorytarnymi,*
- 5.4. opisuje główne kierunki polityki zagranicznej II Rzeczypospolitej.*

6. Gospodarka i społeczeństwo II Rzeczypospolitej.

Uczeń:

- 6.1. przedstawia strukturę społeczną, narodowościową i wyznaniową odrodzonego państwa polskiego, dostrzega przyczyny konfliktów społecznych i narodowościowych,
- 6.2. porównuje przejawy kryzysu gospodarczego na świecie i w Polsce, wskazuje jego specyficzne cechy,
- 6.3. opisuje osiągnięcia gospodarcze w II Rzeczypospolitej, w tym budowę portu w Gdyni i utworzenie Centralnego Okręgu Przemysłowego,
- 6.4. omawia główne osiągnięcia z dziedziny kultury i nauki w II Rzeczypospolitej.

7. II wojna światowa.

Uczeń:

- 7.1. wyjaśnia polityczne, społeczne i gospodarcze przyczyny wybuchu II wojny światowej,
- 7.2. omawia położenie międzynarodowe Polski w przededniu wybuchu II wojny światowej,
- 7.3. ocenia konsekwencje zawarcia paktu Ribbentrop-Mołotow,
- 7.4. sytuje w czasie i przestrzeni etapy oraz fronty II wojny światowej, wskazuje jej momenty przełomowe,
- 7.5. przedstawia przyczyny i skutki Holokaustu, opisuje przykłady oporu ludności żydowskiej,
- 7.6. przedstawia okoliczności powstania koalicji antyfaszystowskiej, porównuje postanowienia konferencji w Teheranie, Jałcie i Poczdamie,
- 7.7. omawia bezpośrednie skutki II wojny światowej, dzieląc je na polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe, z uwzględnieniem przesiedleń ludności w środkowej Europie.

8. Ziemie polskie pod dwiema okupacjami.

Uczeń:

- 8.1. porównuje cele oraz metody polityki niemieckiej i radzieckiej w okupowanej Polsce,
- 8.2. opisuje strukturę polityczną i wojskową oraz działalność Polskiego Państwa Podziemnego, ocenia historyczną rolę Armii Krajowej,
- 8.3. wyjaśnia przyczyny i opisuje skutki wybuchu powstania warszawskiego, ocenia postawę aliantów i Związku Radzieckiego wobec tego zrywu,
- 8.4. analizuje zmiany terytorialne, straty ludnościowe, kulturowe i materialne Polski poniesione w następstwie II wojny światowej.

9. Sprawa polska w czasie II wojny światowej.

Uczeń:

- 9.1. przedstawia okoliczności powstania oraz działalność polskiego rządu na uchodźstwie,
- 9.2. omawia udział Polaków w wysiłku militarnym aliantów, sytuje w czasie i przestrzeni działania wojsk polskich na różnych frontach wojny,
- 9.3. ocenia politykę mocarstw wobec sprawy polskiej w czasie II wojny światowej.

10. Świat po II wojnie światowej.

Uczeń:

- 10.1. wyjaśnia przyczyny i skutki rozpadu koalicji antyhitlerowskiej, opisuje początki zimnej wojny,
- 10.2. opisuje okoliczności oraz ocenia skutki powstania NRD i RFN,
- 10.3. charakteryzuje sojusze polityczno-militarne NATO i Układu Warszawskiego, sytuje je na mapie,

- 10.4. wymienia państwa pozostające w strefie wpływów ZSRR, przedstawia wydarzenia na Węgrzech w 1956 r. i w Czechosłowacji w 1968 r.,
- 10.5. opisuje proces dekolonizacji oraz ocenia jego następstwa, uwzględniając rolę ONZ,
- 10.6. wyjaśnia znaczenie soboru watykańskiego II dla przemian w Kościele katolickim w 2. poł. XX w.,
- 10.7. omawia konflikty zimnej wojny, w tym wojny w Korei, Wietnamie i Afganistanie oraz kryzys kubański, uwzględnia rolę ONZ,
- 10.8. wyjaśnia przyczyny i charakter konfliktu bliskowschodniego,
- 10.9. omawia przemiany w Chinach po II wojnie światowej,
- 10.10. opisuje, wyjaśnia i ocenia przemiany polityczne i społeczno-gospodarcze w ZSRR w latach 1945–1991,
- 10.11. charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne w Europie Środkowo-Wschodniej w 1989 r.,
- 10.12. opisuje zmiany kulturowe i społeczne na świecie po II wojnie światowej,
- 10.13. przedstawia cele i główne etapy rozwoju Unii Europejskiej.

11. Polska w systemie komunistycznym.

Uczeń:

- 11.1. wyjaśnia okoliczności przejęcia władzy w Polsce przez komunistów,
- 11.2. omawia system represji stalinowskich w Polsce, ocenia jego skutki,
- 11.3. przedstawia realia gospodarcze i społeczne w PRL-u,
- 11.4. porównuje przyczyny i skutki kryzysów z 1956 r., 1968 r., 1970 r. oraz 1976 r.,
- 11.5. ocenia polityczną i społeczną rolę Kościoła katolickiego w PRL-u.

12. Rozkład systemu komunistycznego w Polsce – polska droga do suwerenności.

Uczeń:

- 12.1. wyjaśnia znaczenie pontyfikatu Jana Pawła II dla przemian politycznych w Polsce,
- 12.2. wyjaśnia przyczyny i skutki wydarzeń sierpniowych z 1980 r., ocenia rolę Solidarności w przemianach politycznych i ustrojowych w kraju,
- 12.3. przedstawia okoliczności wprowadzenia i następstwa stanu wojennego,
- 12.4. wymienia i tłumaczy najważniejsze postanowienia okrągłego stołu,
- 12.5. charakteryzuje przemiany polityczne, społeczno-gospodarcze i kulturowe po 1989 r.,
- 12.6. przedstawia okoliczności i ocenia znaczenie wstąpienia Polski do NATO oraz Unii Europejskiej.

4. CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

Niniejszy program, przygotowany zgodnie z podstawą programową, zawiera szczegółowe cele kształcenia i wychowania. Mają one umożliwić uczniom pogłębienie myślenia historycznego poprzez zrozumienie pojęć oraz ważnych zjawisk historycznych o różnym podłożu, a także dostrzeżenie ich wpływu na współczesność. Pozwoli to na kształtowanie świadomych, aktywnych postaw obywatelskich i patriotycznych uczniów.

A. Cele kształcenia

1. W zakresie wiedzy:

- sytuowanie wydarzeń i procesów w czasie oraz przestrzeni, wskazywanie faktów i procesów kształtujących współczesność,
- wskazywanie roli jednostek w kształtowaniu wydarzeń XX w.,

– poznawanie dziejów swojej „małej ojczyzny” na tle wydarzeń i procesów zachodzących w Polsce i na świecie.

2. W zakresie umiejętności:

- analizowanie przyczyn i skutków wydarzeń oraz procesów historycznych,
- czerpanie wiedzy z analizy map i planów,
- rozróżnianie typów źródeł historycznych,
- kształtowanie umiejętności krytycznej analizy źródeł historycznych,
- odróżnianie faktów od opinii, wypracowywanie obiektywnej oceny wydarzeń i procesów historycznych,
- łączenie informacji z różnych dziedzin nauki,
- przygotowywanie wypowiedzi publicznych,
- dokonywanie samodzielnej oceny wydarzeń i procesów historycznych,
- przedstawianie wydarzeń i procesów historycznych w porządku przyczynowo-skutkowym,
- hierarchizowanie wydarzeń i procesów historycznych,
- poszukiwanie i selekcja źródeł informacji.

3. W zakresie świadomości historycznej (rozumienia wydarzeń i procesów historycznych):

- rozumienie pojęć historycznych i posługiwanie się nimi,
- dostrzeganie różnorodności kulturowej współczesnego świata,
- zauważanie związków między historią regionu, Polski i Europy,
- ocenianie zjawisk historycznych, wydarzeń współczesnych, procesów kulturowych, społecznych, gospodarczych i politycznych, porządkowanie wiedzy zgodnie z procesem historycznym,
- nabywanie umiejętności wykorzystywania wiadomości historycznych przy analizie wydarzeń współczesnych, procesów kulturowych, społecznych, gospodarczych oraz politycznych.

B. Cele wychowania:

- kształtowanie postaw patriotycznych,
- utrwalanie szacunku do symboli narodowych,
- kształtowanie przywiązania do swojej „małej ojczyzny”,
- doskonalenie umiejętności pracy w zespole,
- rozwijanie szacunku wobec dokonań poprzednich pokoleń,
- pogłębianie postaw obywatelskich,
- kształtowanie postaw solidarności.

5. MATERIAŁ NAUCZANIA PROGRAMU WRAZ Z ODNIESIENIAMI DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Materiał nauczania został ułożony chronologicznie i pogrupowany w działy problemowe, których celem jest rozwijanie u uczniów umiejętności myślenia historycznego. Położono tu akcent na dzieje Polski, przedstawione w kontekście wydarzeń z historii powszechnej, a także na elementy dziejów regionalnych.

Rozdział I: Świat po I wojnie światowej		
Temat	Materiał nauczania	Odniesienia do podstawy programowej. Uczeń:
1. System wersalski	<ul style="list-style-type: none"> – postanowienia traktatu wersalskiego – powstanie Ligi Narodów – Niemcy po I wojnie światowej – traktaty z pozostałymi państwami centralnymi (Austrią, Węgrami, Bułgarią, Turcją) – rewolucje w Niemczech i na Węgrzech – rozpad Austro-Węgier, powstanie nowych państw w Europie: Polski, Czechosłowacji, Królestwa SHS (Jugosławii), Litwy, Łotwy, Estonii, Finlandii – nowy układ sił w Europie – znaczenie terminów: <i>system wersalski, demilitaryzacja, Liga Narodów, Republika Weimarska, plebiscyt</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje następstwa wojny, dzieli je na polityczne, gospodarcze, społeczne i kulturowe (1.1) – tłumaczy politykę mocarstw wobec Niemiec po zakończeniu I wojny światowej (1.3) – przedstawia i ocenia postanowienia traktatu wersalskiego dotyczące Polski (2.2)
2. Odbudowa powojenna i wielki kryzys	<ul style="list-style-type: none"> – skutki I wojny światowej (kryzys gospodarczy, zniszczenia wojenne, bezrobocie, konflikty społeczne) – powstanie i działalność Ligi Narodów (zasady jej funkcjonowania i skład) – problemy narodowościowe, rozwój i kryzys demokracji w Europie – pierwsze koncepcje zjednoczenia Europy (R. Coudenhove-Kalergi – Paneuropa) – przyczyny i przebieg wielkiego kryzysu gospodarczego (mechanizmy gospodarcze, bezrobocie, kryzys instytucji państwa) – metody walki z kryzysem (New Deal, rola prezydenta F.D. Roosevelta) 	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje następstwa wojny, dzieli je na polityczne, gospodarcze, społeczne i kulturowe (1.1) – wyjaśnia cele powołania i charakter Ligi Narodów (1.2) – porównuje przejawy kryzysu gospodarczego na świecie i w Polsce, wskazuje jego specyficzne cechy (6.2)

	<ul style="list-style-type: none"> – znaczenie terminów: <i>wielki kryzys gospodarczy, czarny czwartek, zasada samostanowienia, mniejszość narodowa, interwencjonizm państwowy, deflacja, inflacja, hiperinflacja, New Deal</i> 	
3. Kryzys demokracji w Europie	<ul style="list-style-type: none"> – narodziny i rozwój włoskiego faszyzmu (ideologia, działalność partii faszystowskiej, przejście władzy, budowa państwa totalitarnego) – Niemcy po I wojnie światowej – powstanie i ideologia narodowego socjalizmu (nazizmu) w Niemczech – dojście A. Hitlera do władzy, budowa państwa totalitarnego – społeczeństwo III Rzeszy – zbrodnie hitlerowskie przed wybuchem II wojny światowej – faszyzm i autorytaryzm w innych krajach europejskich – znaczenie terminów: <i>ustrój, ideologia, autorytaryzm, totalitaryzm, faszyzm, marsz na Rzym, nazizm (narodowy socjalizm), NSDAP, duce, Führer, antysemityzm, eugenika, system monopartyjny, indoktrynacja, „noc kryształowa”, ustawy norymberskie, propaganda, idea Paneuropy</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia okoliczności oraz następstwa dojścia do władzy B. Mussoliniego i A. Hitlera (3.1) – porównuje faszyzm z nazizmem, uwzględniając kwestie organizacji państwa, ideologii oraz polityki wobec społeczeństwa (3.2) – omawia i ocenia politykę państw europejskich wobec Hitlera, wskazuje jej uwarunkowania (3.3)
4. ZSRR w okresie międzywojennym	<ul style="list-style-type: none"> – ekspansja terytorialna Rosji Radzieckiej – funkcjonowanie gospodarki komunistycznej – przejście władzy przez J. Stalina, charakterystyka jego rządów (walki frakcyjne, czystki) – industrializacja i kolektywizacja, społeczeństwo radzieckie – terror komunistyczny – polityka ZSRR wobec Niemiec – cele i działalność Kominternu – znaczenie terminów: <i>stalinizm, Komintern, komunizm wojenny, Nowa Ekonomiczna Polityka, kułak, kolektywizacja, industrializacja, Gułag, łagry, NKWD, kult jednostki, wielka czystka, gospodarka planowa</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje okoliczności dojścia do władzy J. Stalina (4.1) – opisuje zmiany polityczne, społeczne i gospodarcze w ZSRR po dojściu do władzy Stalina, z uwzględnieniem uprzemysłowienia kraju, kolektywizacji rolnictwa wraz z jej następstwami (<i>wielki głód</i>) i <i>wielkiej czystki</i> (4.2) – porównuje totalitarne systemy hitlerowskich Niemiec i stalinowskiego Związku Radzieckiego (4.3)
5. Kultura okresu międzywojennego	<ul style="list-style-type: none"> – emancypacja kobiet i kryzys tradycyjnego modelu rodziny – rozwój oświaty – sekularyzacja społeczeństwa 	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje następstwa wojny, dzieli je na gospodarcze, społeczne i kulturowe (1.1)

	<ul style="list-style-type: none"> – rozwój techniki (wynalazki, środki transportu publicznego, motoryzacja, kino, radio, telewizja) – początki kultury masowej – wpływ środków przekazu na społeczeństwo – nowe kierunki w architekturze i sztuce – znaczenie terminów: <i>emancypacja, mass media, modernizm, ekspresjonizm, futuryzm, dadaizm, surrealizm, funkcjonalizm, socrealizm, kultura masowa, katastrofizm, egzystencjalizm</i> 	
6. Świat na drodze ku wojnie	<ul style="list-style-type: none"> – militaryzacja Niemiec – wojna domowa w Hiszpanii i jej kontekst międzynarodowy – kształtowanie się osi Rzym–Berlin–Tokio – pakt antykominternowski – polityka ekspansji państw osi (wojna Włoch z Cesarstwem Etiopii, aneksja Albanii, podbój Chin przez Japonię) – Anschluss Austrii – konferencja w Monachium i jej następstwa – polityka ustępstw Zachodu wobec Niemiec i jej konsekwencje – znaczenie terminów: <i>militaryzacja, pakt antykominternowski, Anschluss, appeasement, protektorat, państwa osi, aneksja, Guernica, Falanga, Legion Condor</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia okoliczności oraz następstwa dojścia do władzy B. Mussoliniego i A. Hitlera (3.1) – omawia i ocenia politykę państw europejskich wobec Hitlera, wskazuje jej uwarunkowania (3.3) – wyjaśnia polityczne, społeczne i gospodarcze przyczyny wybuchu II wojny światowej (7.1)

Rozdział II: II Rzeczpospolita

Rozdział II: II Rzeczpospolita		
1. Odrodzenie Rzeczypospolitej	<ul style="list-style-type: none"> – tworzenie się lokalnych ośrodków polskiej władzy (Polska Komisja Likwidacyjna w Krakowie, Rada Narodowa dla Śląska Cieszyńskiego, Naczelna Rada Ludowa) – powstanie Tymczasowego Rządu Ludowego Republiki Polskiej w Lublinie, zapowiedzi reform – odzyskanie niepodległości 11 listopada 1918 r. 	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia i ocenia postanowienia traktatu wersalskiego dotyczące Polski (2.2) – opisuje odrodzenie państwa polskiego, jego granice i sąsiadów (2.1) – wskazuje czynniki utrudniające proces integracji odrodzonego państwa polskiego (2.5)

	<ul style="list-style-type: none"> – powołanie i pierwsze reformy rządu J. Moraczewskiego, rząd I.J. Paderewskiego – postanowienia traktatu wersalskiego dotyczące Polski – trudności w unifikacji państwa – sytuacja w „małej ojczyźnie” uczniów po zakończeniu I wojny światowej – znaczenie terminów: <i>naczelnik państwa, unifikacja, państwo unitarne</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – ocenia wkład J. Piłsudskiego i R. Dmowskiego w odbudowę państwa polskiego (2.7)
2. Walki o wschodnią granicę	<ul style="list-style-type: none"> – wizje państwa oraz koncepcje granic R. Dmowskiego i J. Piłsudskiego – problemy narodowościowe na wschodzie II Rzeczypospolitej – spór polsko-ukraiński o Galicję Wschodnią – wojna polsko-bolszewicka (wyprawa na Kijów, Cud nad Wisłą, pokój w Rydze i jego postanowienia) – problem Litwy Środkowej, bunt gen. L. Żeligowskiego i jego skutki – znaczenie terminów: <i>koncepcja inkorporacyjna, koncepcja federacyjna, Cud nad Wisłą, linia Curzona, bunt Żeligowskiego, Orłęta Lwowskie</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – porównuje cele i skutki powstania wielkopolskiego oraz trzech powstań śląskich, wyjaśnia przyczyny i opisuje następstwa wojny polsko-bolszewickiej (2.3) – przedstawia strukturę społeczną, narodowościową i wyznaniową wschodnich obszarów odrodzonego państwa polskiego, dostrzega przyczyny konfliktów społecznych i narodowościowych (6.1)
3. Walka o zachodnią i południową granicę	<ul style="list-style-type: none"> – przebieg i skutki powstania wielkopolskiego – powstania śląskie – plebiscyty na Górnym Śląsku, Warmii, Mazurach i Powiślu – konflikt o Śląsk Cieszyński – znaczenie terminów: <i>Bazar, plebiscyt, Rada Ambasadorów</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje odrodzenie państwa polskiego, jego granice i sąsiadów (2.1) – przedstawia i ocenia postanowienia traktatu wersalskiego dotyczące Polski (2.2) – porównuje cele i skutki powstania wielkopolskiego oraz trzech powstań śląskich, wyjaśnia przyczyny i opisuje następstwa wojny polsko-bolszewickiej (2.3)
4. Rządy parlamentarne	<ul style="list-style-type: none"> – pierwsze wybory parlamentarne – mała konstytucja z 1919 r. – założenia ustrojowe i ogólna charakterystyka konstytucji marcowej – wybór G. Narutowicza na prezydenta i jego zabójstwo – polska scena polityczna przed zamachem majowym – reforma W. Grabskiego 	<ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje ustrój polityczny II Rzeczypospolitej na podstawie konstytucji marcowej z 1921 r. (2.4) – wyjaśnia cele i skutki reformy W. Grabskiego (2.6) – przedstawia politykę II RP wobec mniejszości

	<ul style="list-style-type: none"> – reforma rolna – polityka II RP wobec mniejszości narodowych – charakterystyka rządów parlamentarnych w latach 1919–1926 – znaczenie terminów: <i>republika, mała konstytucja, konstytucja marcowa, kontrasygnata, Zgromadzenie Narodowe, bierne prawo wyborcze, system parlamentarny, endecja, chadecja, ruch ludowy, partie prawicowe, partie centrowe, wojna celna, numerus clausus</i> 	<p>narodowych</p> <ul style="list-style-type: none"> – przedstawia strukturę społeczną, narodowościową i wyznaniową odrodzonego państwa polskiego, dostrzega przyczyny konfliktów społecznych i narodowościowych (6.1) – wskazuje czynniki utrudniające proces integracji odrodzonego państwa polskiego (2.5)
5. Zamach majowy i rządy sanacji	<ul style="list-style-type: none"> – przyczyny i przebieg zamachu majowego – początki rządów sanacji (powołanie rządu premiera K. Bartla, wybór I. Mościckiego na prezydenta) – nowela sierpniowa i konstytucja kwietniowa – główne zasady ustrojowe – konsekwencje uchwalenia konstytucji kwietniowej – mechanizmy sprawowania rządów przez J. Piłsudskiego – charakterystyka rządów sanacji do 1935 r., rządy pułkowników – próby konsolidacji opozycji, utworzenie Centrolewu, kongres krakowski – represyjna polityka obozu sanacyjnego wobec opozycji politycznej – śmierć Piłsudskiego, walka o władzę w obozie sanacji – polski autorytaryzm na tle europejskim – znaczenie terminów: <i>przewrót majowy, autorytaryzm, piłsudczycy, sanacja, nowela sierpniowa, Generalny Inspektor Sił Zbrojnych, rządy pułkowników, Centrolew, wybory brzeskie, proces brzeski, Bereza Kartuska, konstytucja kwietniowa, Obóz Zjednoczenia Narodowego, Front Morges, ONR-Falanga</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia przyczyny i skutki przewrotu majowego (5.1) – wymienia charakterystyczne cechy rządów sanacji, wskazuje różnice między demokracją parlamentarną a rządami autorytarnymi (5.3) – porównuje główne postanowienia konstytucji marcowej z 1921 r. i konstytucji kwietniowej z 1935 r. (5.2)
6. Kultura i gospodarka II Rzeczypospolitej	<ul style="list-style-type: none"> – nauka i szkolnictwo w II RP – kultura i sztuka w II RP – gospodarka II RP (podział na Polskę A i B, trudności w integracji ziem polskich) – reformy E. Kwiatkowskiego – osiągnięcia gospodarcze w II RP (budowa Gdyni, Centralnego Okręgu Przemysłowego, pozostałe inwestycje przemysłowe) 	<ul style="list-style-type: none"> – omawia główne osiągnięcia z dziedziny kultury i nauki w II Rzeczypospolitej (6.4) – porównuje przejawy kryzysu gospodarczego na świecie i w Polsce, wskazuje jego specyficzne cechy (6.2) – opisuje osiągnięcia gospodarcze w II Rzeczypospolitej, w tym budowę portu w Gdyni

	– znaczenie terminów: <i>COP, magistrala węglowa, Polska A i B</i>	i utworzenie Centralnego Okręgu Przemysłowego (6.3)
7. Polityka zagraniczna II Rzeczypospolitej	– sytuacja międzynarodowa II RP na początku lat dwudziestych – sojusze z Francją i Rumunią, znaczenie układów w Rapallo i Locarno dla Polski – idea polityki zagranicznej J. Piłsudskiego (koncepcja Międzymorza) – polityka równowagi i równych odległości – relacje Polski z sąsiadami (traktat o nieagresji z ZSRR, deklaracja o niestosowaniu przemocy z Niemcami) – znaczenie terminów: <i>Międzymorze, wojna prewencyjna, polityka równowagi i równych odległości</i>	– opisuje główne kierunki polityki zagranicznej II Rzeczypospolitej (5.4)
8. Polska w przededniu II wojny światowej	– zajęcie Zaolzia – niemieckie propozycje wobec Polski w latach 1938–1939 – rola ministra J. Becka w polskiej polityce zagranicznej – zbliżenie polsko-brytyjskie, odnowienie aliansu z Francją – pakt Ribbentrop-Mołotow – sojusz z Wielką Brytanią – aktywizacja polskiego społeczeństwa w przededniu wojny – znaczenie terminów: <i>eksterytorialny, „Fall Weiss”, pakt Ribbentrop-Mołotow</i> – sytuacja w regionie przed wybuchem II wojny światowej	– omawia położenie międzynarodowe Polski w przededniu wybuchu II wojny światowej (7.2) – ocenia konsekwencje zawarcia paktu Ribbentrop-Mołotow (7.3)

Rozdział III: II wojna światowa		
1. Kampania wrześniowa	– prowokacje niemieckie – pierwsze dni polskiej wojny obronnej (wojna błyskawiczna – blitzkrieg, bitwa graniczna) – wypowiedzenie wojny Niemcom przez Wielką Brytanię i Francję („dziwna wojna” na Zachodzie) – przebieg kampanii wrześniowej	– wyjaśnia polityczne, społeczne i gospodarcze przyczyny wybuchu II wojny światowej (7.1) – sytuuje w czasie i przestrzeni etapy oraz fronty II wojny światowej, wskazuje jej momenty przełomowe (7.4) – przedstawia okoliczności powstania oraz

	<ul style="list-style-type: none"> – wkroczenie wojsk radzieckich na ziemie Rzeczypospolitej – ewakuacja władz państwowych do Rumunii i ich internowanie, objęcie funkcji prezydenta przez W. Raczkiewicza – obrona i kapitulacja Warszawy – bilans polskiej wojny obronnej (ofiary wśród ludności cywilnej, straty wojsk polskich i niemieckich) – znaczenie terminów: <i>blitzkrieg, Schleswig-Holstein, bitwa graniczna, polskie Termopile, Wehrmacht, Luftwaffe, „dziwna wojna”, internowanie</i> 	działalność polskiego rządu na uchodźstwie (9.1)
2. Podbój Europy przez Stalina i Hitlera	<ul style="list-style-type: none"> – ekspansja Związku Radzieckiego: wojna w Finlandii, aneksja państw bałtyckich i Besarabii – ekspansja hitlerowskich Niemiec: napaść na Danię i Norwegię, podbój państw Beneluksu, kampania francuska, okupacja Francji, utworzenie państwa Vichy, utworzenie Komitetu Wolnych Francuzów gen. Ch. de Gaulle’a, bitwa o Anglię, walki na Bałkanach – znaczenie terminów: <i>wojna zimowa, linia Mannerheima, republiki bałtyckie, kolaboracja, quislingizm, Linia Maginota, państwo Vichy, Komitet Wolnych Francuzów, bitwa o Anglię, operacja „Lew Morski”</i> 	– sytuuje w czasie i przestrzeni etapy oraz fronty II wojny światowej, wskazuje jej momenty przełomowe (7.4)
3. Wojna Niemiec z ZSRR	<ul style="list-style-type: none"> – plan „Barbarossa” – przebieg działań wojennych, sukcesy wojsk niemieckich do końca 1941 r. – decydujące bitwy kampanii radzieckiej (Stalingrad, bitwa na Łuku Kurskim) – stosunek ludności cywilnej na terenach zajmowanych przez III Rzeszę do niemieckiego okupanta – znaczenie terminów: <i>plan „Barbarossa”, wielka wojna ojczyźniana, bitwa na Łuku Kurskim</i> 	– sytuuje w czasie i przestrzeni etapy oraz fronty II wojny światowej, wskazuje jej momenty przełomowe (7.4)
4. Polityka okupacyjna Niemiec	<ul style="list-style-type: none"> – założenia polityki rasowej III Rzeszy – obozy koncentracyjne – Holokaust – postawy ludności wobec Holokaustu – reakcje społeczeństw europejskich na okupację (od kolaboracji po ruch oporu) 	– przedstawia przyczyny i skutki Holokaustu, opisuje przykłady oporu ludności żydowskiej (7.5)

	<ul style="list-style-type: none"> – zbrodnie hitlerowskie na okupowanych terenach – znaczenie terminów: <i>okupacja, kolaboracja, ruch oporu, polityka rasowa, getto, Generalny Plan Wschodni, ostateczne rozwiązanie kwestii żydowskiej, Holocaust, obozy zagłady, obozy koncentracyjne, szmalcownicy</i> 	
5. Wojna poza Europą	<ul style="list-style-type: none"> – walki w Afryce Północnej, przyczyny wybuchu wojny japońsko-amerykańskiej – wojna na Atlantyku w latach 1941–1943 – atak Japończyków na Pearl Harbor – ofensywa Japonii w Azji – znaczenie przystąpienia Stanów Zjednoczonych do wojny – zmagania na Pacyfiku w latach 1941–1943 – znaczenie terminów: <i>pakt trzech, Afrika Korps, operacja „Torch”, wojna na Pacyfiku, wilcze stada</i> 	– sytuje w czasie i przestrzeni etapy oraz fronty II wojny światowej, wskazuje jej momenty przełomowe (7.4)
6. Droga do zwycięstwa	<ul style="list-style-type: none"> – konferencje Wielkiej Trójki w Teheranie i Jałcie (główni uczestnicy i postanowienia) – lądowanie aliantów na Sycylii i w kontynentalnych Włoszech – ofensywa wojsk radzieckich na froncie wschodnim w latach 1944–1945 – lądowanie w Normandii – zajęcie przez wojska radzieckie Europy Środkowo-Wschodniej – zdobycie Berlina i kapitulacja Niemiec – ofensywa Stanów Zjednoczonych na Pacyfiku w 1945 r. – zbombardowanie Hiroszimy i Nagasaki, kapitulacja Japonii – znaczenie terminów: <i>Karta atlantycka, Wielka Trójka, porządek jałtański, operacja „Overlord”, taktyka „żabich skoków”, kamikaze</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia okoliczności powstania koalicji antyfaszystowskiej, porównuje postanowienia konferencji w Teheranie, Jałcie i Poczdamie (7.6) – sytuje w czasie i przestrzeni etapy oraz fronty II wojny światowej, wskazuje jej momenty przełomowe (7.4)

Rozdział IV: Polacy w latach II wojny światowej

1. Okupowana Polska	<ul style="list-style-type: none"> – podział administracyjny ziem polskich przez okupantów – polityka III Rzeszy wobec Polaków (eksterminacja elity narodowej, zbrodnie dokonywane przez wkraczającą armię niemiecką, wysiedlenia, wywózki do pracy 	– porównuje cele oraz metody polityki niemieckiej i radzieckiej w okupowanej Polsce (8.1)
---------------------	---	---

	<p>w Niemczech)</p> <ul style="list-style-type: none"> – polityka ZSRR wobec Polaków (fałszowanie referendum, deportacje ludności polskiej, paszportyzacja) – zbrodnia katyńska – znaczenie terminów: <i>Generalne Gubernatorstwo, volkslista, „gadinówka”, paszportyzacja, sowietyzacja, referendum, deportacja, indoktrynacja, akcja AB, Gestapo, „granatowa policja”</i> 	
2. Władze polskie podczas II wojny światowej	<ul style="list-style-type: none"> – rząd polski na emigracji – Polskie Państwo Podziemne (okoliczności powstania, struktura, cele działania) – konspiracja, różne formy walki z okupantem – struktury militarne polskich ugrupowań politycznych w okresie okupacji – układ Sikorski-Majski i jego postanowienia – ujawnienie zbrodni katyńskiej, zerwanie przez J. Stalina stosunków z rządem polskim – katastrofa gibraltarska, objęcie funkcji premiera przez S. Mikołajczyka – powołanie polskich władz komunistycznych w ZSRR – znaczenie terminów: <i>Polskie Państwo Podziemne, sabotaż, dywersja, Kedyw, Szare Szeregi, Delegat Rządu RP na Kraj, rząd emigracyjny, Rada Narodowa, sprawa katyńska, katastrofa gibraltarska, armia Andersa, układ Sikorski-Majski, ZPP, KRN</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia okoliczności powstania oraz działalność rządu II Rzeczypospolitej na uchodźstwie (9.1) – ocenia politykę mocarstw wobec sprawy polskiej w czasie II wojny światowej (9.3)
3. Społeczeństwo polskie pod okupacją	<ul style="list-style-type: none"> – walka z polskością – postawy ludności wobec okupantów – hitlerowskie obozy koncentracyjne i obozy zagłady – zagłada polskich Żydów – konflikty etniczne na Kresach Wschodnich – znaczenie terminów: <i>eksterminacja, NKWD, kotchoz, zsyłki, obozy koncentracyjne, obozy zagłady, UPA, zbrodnia katyńska, Żegota</i> – życie codzienne w „małej ojczyźnie” uczniów w okresie II wojny światowej 	<ul style="list-style-type: none"> – porównuje cele oraz metody polityki niemieckiej i radzieckiej w okupowanej Polsce (8.1)
4. Powstanie	<ul style="list-style-type: none"> – plan „Burza” – powstanie warszawskie (przebieg walk, straty ludności, skutki 	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje strukturę polityczną i wojskową oraz

warszawskie	<p>polityczne i militarne)</p> <ul style="list-style-type: none"> – polityka Wielkiej Trójki wobec powstania warszawskiego – dyskusja na temat oceny powstania – znaczenie terminów: <i>akcja „Burza”, armia Berlinga, godzina „W”</i> 	<p>działalność Polskiego Państwa Podziemnego, ocenia historyczną rolę Armii Krajowej (8.2)</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia przyczyny i opisuje skutki wybuchu powstania warszawskiego, ocenia postawę aliantów i Związku Radzieckiego wobec tego zrywu (8.3)
5. Polacy w koalicji antyhitlerowskiej	<ul style="list-style-type: none"> – początki Polskich Sił Zbrojnych – walki o Narwik – polscy lotnicy w bitwie o Anglię – armia Andersa – działania polskiej marynarki wojennej – walki w Afryce – udział polskich wojsk w walkach we Włoszech i Francji – Polacy w walkach o Belgię i Holandię w latach 1944–1945 – okoliczności powstania oraz działania zbrojne 1. i 2. Armii Wojska Polskiego – znaczenie terminów: <i>linia Gustawa, podhalańczycy, karpataczycy, kościuszkowcy, LWP</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – omawia udział Polaków w wysiłku militarnym aliantów, sytuje w czasie i przestrzeni działania wojsk polskich na różnych frontach wojny (9.2)

Rozdział V: Polska i świat po II wojnie światowej

1. Nowy podział świata	<ul style="list-style-type: none"> – konferencja w Poczdamie – bilans wojny, traktaty pokojowe z Bułgarią, Włochami, Rumunią, Węgrami i Finlandią – powstanie ONZ – ekspansja komunizmu w Europie, żelazna kurtyna – zmierzch dawnych mocarstw: Francji i Wielkiej Brytanii – pozycja USA i ZSRR na arenie międzynarodowej – doktryna Trumana – plan Marshalla i jego skutki dla Europy – rywalizacja mocarstw o wpływy w Azji, wojna koreańska 	<ul style="list-style-type: none"> – omawia bezpośrednie skutki II wojny światowej, dzieląc je na polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe, z uwzględnieniem przesunięć ludności w środkowej Europie (7.7) – wyjaśnia przyczyny i skutki rozpadu koalicji antyhitlerowskiej, opisuje początki <i>zimnej wojny</i> (10.1) – charakteryzuje sojusze polityczno-militarne NATO i Układu Warszawskiego, sytuje je na
------------------------	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> – powstanie NATO – zimna wojna – znaczenie terminów: <i>reparacje powojenne, resorty siłowe, żelazna kurtyna, doktryna Trumana, plan Marshalla, zimna wojna, Karta Narodów Zjednoczonych, pakt północnoatlantycki</i> 	<p>mapie (10.3)</p> <ul style="list-style-type: none"> – omawia konflikty <i>zimnej wojny</i>, w tym wojny w Korei, Wietnamie i Afganistanie oraz kryzys kubański, uwzględnia rolę ONZ (10.7)
2. Początki władzy komunistów w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> – Manifest PKWN, powołanie Rządu Tymczasowego w Lublinie – ustalenie nowych granic Polski – utworzenie Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej – przesiedlenia ludności, akcja „Wisła” – walka z opozycją i podziemiem niepodległościowym – referendum z 1946 r. – wybory w styczniu 1947 r. i ich konsekwencje – znaczenie terminów: <i>PKWN, Kresy Wschodnie, akcja „Wisła”, pogrom, repatrianci, Ziemie Odzyskane, WiN, proces szesnastu, PSL, referendum, podziemie niepodległościowe, Blok Demokratyczny</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia okoliczności przejęcia władzy w Polsce przez komunistów (11.1.) – analizuje zmiany terytorialne, straty ludnościowe, kulturowe i materialne Polski poniesione w następstwie II wojny światowej (8.4.)
3. Odbudowa powojenna	<ul style="list-style-type: none"> – odbudowa zniszczeń wojennych – reforma rolna i nacjonalizacja przemysłu – „bitwa o handel” – industrializacja kraju, gospodarka planowa (plan 3-letni, plan 6-letni) – przymusowa kolektywizacja wsi – znaczenie terminów: <i>reforma rolna, nacjonalizacja przemysłu, „bitwa o handel”, gospodarka planowa, industrializacja, kolektywizacja, PGR, PKPG</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – analizuje zmiany terytorialne, straty ludnościowe, kulturowe i materialne Polski poniesione w następstwie II wojny światowej (8.4) – przedstawia realia gospodarcze i społeczne w PRL-u (11.3)
4. Polska w czasach stalinizmu	<ul style="list-style-type: none"> – proces przejmowania pełnej kontroli politycznej przez komunistów – utworzenie PZPR – represje wobec podziemia niepodległościowego – walka z Kościołem katolickim, próby jego podporządkowania władzy – uchwalenie konstytucji w 1952 r. – kult jednostki, sowietyzacja kultury, socrealizm – propaganda, monopolizacja informacji 	<ul style="list-style-type: none"> – omawia system represji stalinowskich w Polsce, ocenia jego skutki (11.2) – ocenia polityczną i społeczną rolę Kościoła katolickiego w PRL-u (11.5) – przedstawia realia gospodarcze i społeczne w PRL-u (11.3)

	<ul style="list-style-type: none"> – stosunek władzy do młodego pokolenia – życie społeczne i polityczne w „małej ojczyźnie” ucznia w okresie stalinowskim – znaczenie terminów: <i>PZPR, sowietyzacja, stalinizacja, socrealizm, kult jednostki, odchylenie prawicowo-nacjonalistyczne, nomenklatura, ZMP</i> 	
5. Niemcy po II wojnie światowej	<ul style="list-style-type: none"> – powojenna polityka mocarstw wobec Niemiec – strefy okupacyjne w Niemczech, blokada Berlina Zachodniego – utworzenie RFN i NRD – powstanie berlińskie w czerwcu 1953 r. – budowa muru berlińskiego znaczenie terminów: <i>proces norymberski, denazyfikacja, dekartelizacja, Sojusznicza Rada Kontroli, Bizonia, Trizonia, blokada Berlina Zachodniego, powstanie berlińskie, mur berliński, chadecja, Bundestag</i> 	– opisuje okoliczności oraz ocenia skutki powstania NRD i RFN (10.2)
6. Koniec stalinizmu	<ul style="list-style-type: none"> – ZSRR po II wojnie światowej – śmierć J. Stalina i jej skutki polityczne – XX Zjazd KPZR, odwilż w ZSRR – stosunki polityczne ZSRR z Jugosławią – układ warszawski – powstanie węgierskie z 1956 r. – znaczenie terminów: <i>odwilż, destalinizacja, tajny referat Chruszczowa, układ warszawski, powstanie węgierskie</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje, wyjaśnia i ocenia przemiany polityczne i społeczno-gospodarcze w ZSRR w latach 1945–1991 (10.10) – wymienia państwa pozostające w strefie wpływów ZSRR, przedstawia wydarzenia na Węgrzech w 1956 r. i w Czechosłowacji w 1968 r. (10.4)
7. Polski Październik	<ul style="list-style-type: none"> – wpływ śmierci J. Stalina na sytuację polityczną w Polsce – walka frakcji wewnątrz PZPR – Czerwiec '56 (wystąpienia robotników w Poznaniu) – objęcie funkcji I sekretarza KC PZPR przez W. Gomułkę – zakończenie odwilży w Polsce – znaczenie terminów: <i>stalinizm, odwilż, frakcja partyjna, aparat bezpieczeństwa, puławianie, natolińczycy, Czerwiec '56, polski Październik, towarzysz Wiesław, destalinizacja, bikiniarze</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – omawia system represji stalinowskich w Polsce, ocenia jego skutki (11.2) – przedstawia realia gospodarcze i społeczne w PRL-u (11.3) – porównuje przyczyny i skutki kryzysów z 1956 r., 1968 r., 1970 r. oraz 1976 r. (11.4) – ocenia polityczną i społeczną rolę Kościoła katolickiego w PRL-u (11.5)

Rozdział VI: Polska i świat w II połowie XX wieku		
1. Droga ku wspólnej Europie	<ul style="list-style-type: none"> – rozwój integracji europejskiej – rozwój systemu demokratycznego w Europie Zachodniej – współpraca gospodarcza państw komunistycznych (RWPG) – znaczenie terminów: <i>plan Schumana, EWWiS, EWG, Euroatom, Komisja Europejska, Unia Europejska, Parlament Europejski, układ z Schengen, RWPG</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia cele i główne etapy rozwoju Unii Europejskiej (10.13) – charakteryzuje sojusze polityczno-militarne NATO i Układu Warszawskiego, sytuuje je na mapie (10.3)
2. Daleki Wschód po II wojnie światowej	<ul style="list-style-type: none"> – wojna domowa w Chinach, powstanie ChRL – rozwój Japonii – wojna koreańska – konflikt wietnamski –dekolonizacja Indochin – znaczenie terminów: „<i>Wielki Skok</i>”, <i>rewolucja kulturalna, czerwona książeczka, „brudna wojna”, Vietcong, Czerwoni Khmerzy</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje proces dekolonizacji oraz ocenia jego następstwa, uwzględniając rolę ONZ (10.5) – omawia konflikty zimnej wojny, w tym wojny w Korei, Wietnamie i Afganistanie oraz kryzys kubański, uwzględnia rolę ONZ (10.7) – omawia przemiany w Chinach po II wojnie światowej (10.9)
3. Rozpad systemu kolonialnego	<ul style="list-style-type: none"> – kryzys systemu kolonialnego po zakończeniu II wojny światowej – uzyskanie niepodległości przez Indie – konflikt indyjsko-pakistański – dekolonizacja Azji – procesy dekolonizacyjne w Afryce – problemy krajów Trzeciego Świata – znaczenie terminów: <i>mocarstwa kolonialne, system kolonialny, dekolonizacja, Trzeci Świat, państwa niezaangażowane, Rok Afryki, apartheid</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje proces dekolonizacji oraz ocenia jego następstwa, uwzględniając rolę ONZ (10.5)
4. Konflikty na Bliskim Wschodzie	<ul style="list-style-type: none"> – powstanie Izraela – konflikt Izraela z państwami arabskimi – problem palestyński – wojny sześciodniowa i Jom Kippur – Bliski Wschód jako teren rywalizacji mocarstw – rewolucja islamska w Iranie, wojna iracko-irańska – wojny w Zatoce Perskiej 	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje proces dekolonizacji oraz ocenia jego następstwa, uwzględniając rolę ONZ (10.5) – wyjaśnia przyczyny i charakter konfliktu bliskowschodniego (10.8)

	<ul style="list-style-type: none"> – znaczenie terminów: <i>Bliski Wschód, problem palestyński, wojna sześciodniowa, wojna Jom Kippur, rewolucja islamska, OWP, rewolucja islamska, muzułmańscy fundamentaliści</i> 	
5. Blok wschodni w latach 60. i 70	<ul style="list-style-type: none"> – rządy Chruszczowa – kryzys kubański – ZSRR pod rządami Breżniewa – interwencja w Czechosłowacji – wyścig zbrojeń – znaczenie terminów: <i>kryzys kubański, lądowanie w Zatoce Świń, doktryna Breżniewa, praska wiosna, wyścig zbrojeń</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje, wyjaśnia i ocenia przemiany polityczne i społeczno-gospodarcze w ZSRR w latach 1945–1991 (10.10) – wymienia państwa pozostające w strefie wpływów ZSRR, przedstawia wydarzenia na Węgrzech w 1956 r. i w Czechosłowacji w 1968 r. (10.4) – omawia konflikty zimnej wojny, w tym wojny w Korei, Wietnamie i Afganistanie oraz kryzys kubański, uwzględnia rolę ONZ (10.7)
6. Przemiany społeczne i kulturowe w latach 60.	<ul style="list-style-type: none"> – zmiany obyczajowe, nowe tendencje w kulturze i modzie – ruchy kontestatorskie – terroryzm lewacki – ruchy kobiece – walka z segregacją rasową – laicyzacja społeczeństw zachodnich – sobór watykański II – znaczenie terminów: <i>komercjalizacja, feminizm, dzieci kwiaty, ruch hipisowski, terroryzm, nauka społeczna Kościoła katolickiego, ruch ekumeniczny</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje zmiany kulturowe i społeczne po II wojnie światowej (10.12) – wyjaśnia znaczenie soboru watykańskiego II dla przemian w Kościele katolickim w 2. poł. XX w. (10.6)
7. Mała stabilizacja	<ul style="list-style-type: none"> – polityka gospodarcza i zagraniczna W. Gomułki – konflikt władz z Kościołem katolickim – cechy charakterystyczne małej stabilizacji – Marzec '68 i Grudzień '70 – odsunięcie od władzy Gomułki – znaczenie terminów: <i>opozycja wewnątrzpartyjna, mała stabilizacja, obchody Millenium, list duszpasterski biskupów, List 34, Marzec '68, „komandosi”</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje sojusze polityczno-militarne NATO i Układu Warszawskiego, sytuuje je na mapie (10.3) – przedstawia realia gospodarcze i społeczne w PRL-u (11.3) – porównuje przyczyny i skutki kryzysów z 1956 r., 1968 r., 1970 r. oraz 1976 r. (11.4)

	<i>antysemityzm, Grudzień '70</i>	– ocenia polityczną i społeczną rolę Kościoła katolickiego w PRL-u (11.5)
8. Rządy Edwarda Gierka	<ul style="list-style-type: none"> – polityka wewnętrzna i zagraniczna E. Gierka – reforma administracyjna – inwestycje gospodarcze w czasach E. Gierka – zmiany w konstytucji – nowy kryzys gospodarczy – Czerwiec '76 (wystąpienia robotników) – ożywienie ruchów opozycyjnych – wybór kardynała K. Wojtyły na papieża, jego pierwsza pielgrzymka do Polski – znaczenie terminów: <i>cud gospodarczy na kredyt, Czerwiec '76, opozycja, KOR, Wolne Związki Zawodowe, drugi obieg, konklawe, Pewex, ROPCIÓ</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia realia gospodarcze i społeczne w PRL-u (11.3.) – porównuje przyczyny i skutki kryzysów z 1956 r., 1968 r., 1970 r. oraz 1976 r. (11.4.) – wyjaśnia znaczenie pontyfikatu Jana Pawła II dla przemian politycznych w Polsce (12.1.)

Rozdział VII: Upadek komunizmu – świat w nowej epoce		
1. Kryzys i upadek komunizmu w Europie	<ul style="list-style-type: none"> – kryzys wewnętrzny w ZSRR – wkroczenie wojsk radzieckich do Afganistanu – ZSRR w latach 80. – objęcie rządów w ZSRR przez M. Gorbaczowa (<i>perestrojka, głasnost</i>) – wzrost znaczenia sił opozycyjnych w bloku państw komunistycznych – problemy gospodarcze państw demokracji ludowej – Jesień Ludów – walka o władzę, rozpad ZSRR – znaczenie terminów: <i>opozycja, KBWE, komitety helsińskie, Karta 77, perestrojka, głasnost, Jesień Ludów, aksamitna rewolucja, Wspólnota Niepodległych Państw</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – wymienia państwa pozostające w strefie wpływów ZSRR, przedstawia wydarzenia na Węgrzech w 1956 r. i w Czechosłowacji w 1968 r. (10.4) – omawia konflikty <i>zimnej wojny</i>, w tym wojny w Korei, Wietnamie i Afganistanie oraz kryzys kubański, uwzględnia rolę ONZ (10.7) – opisuje, wyjaśnia i ocenia przemiany w ZSRR w latach 1945–1991 (10.10) – charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne w Europie Środkowo-Wschodniej w 1989 r. (10.11) – przedstawia cele i główne etapy rozwoju Unii Europejskiej (10.13)
2. Polska droga do wolności	<ul style="list-style-type: none"> – strajki latem 1980 r. – podpisanie porozumień sierpniowych – powstanie NSZZ „Solidarność” 	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia realia gospodarcze i społeczne w PRL-u (11.3) – ocenia polityczną i społeczną rolę Kościoła

	<ul style="list-style-type: none"> – stan wojenny – nieudane próby reform gospodarczych – ostatnie lata PRL (zabójstwo księdza J. Popiełuszki, strajki w 1988 r.) – obrady i postanowienia okrągłego stołu – wybory czerwcowe w 1989 r. (klęska komunistów) – znaczenie terminów: <i>porozumienia sierpniowe, 21 postulatów, wydarzenia bydgoskie, stan wojenny, Wojskowa Rada Ocalenia Narodowego, obrady okrągłego stołu, Komitet Obywatelski, lista krajowa, wybory czerwcowe, sejm kontraktowy</i> 	<p>katolickiego w PRL-u (11.5)</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie pontyfikatu Jana Pawła II dla przemian politycznych w Polsce (12.1) – wyjaśnia przyczyny i skutki wydarzeń sierpniowych z 1980 r., ocenia rolę Solidarności w przemianach politycznych i ustrojowych (12.2) – przedstawia okoliczności wprowadzenia i następstwa stanu wojennego (12.3) – wymienia i tłumaczy najważniejsze postanowienia okrągłego stołu (12.4)
<p>3. Polska po 1989 r.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – powstanie koncepcji: <i>wasz prezydent, nasz premier</i> – wybór W. Jaruzelskiego na prezydenta – powstanie rządu T. Mazowieckiego – przemiany ustrojowe – hiperinflacja i reformy gospodarcze L. Balcerowicza – ustąpienie Jaruzelskiego, wybór na prezydenta L. Wałęsy – pierwsze demokratyczne wybory do parlamentu, uchwalenie małej konstytucji w 1992 r. – wycofanie wojsk radzieckich z Polski – spory polityczne, bilans rządów po 1991 r. – wstąpienie Polski do NATO i Unii Europejskiej – znaczenie terminów: <i>przemiany ustrojowe, hiperinflacja, reformy Balcerowicza, gospodarka wolnorynkowa, sejm kontraktowy, „wojna na górze”, wybory powszechne, lustracja, dekomunizacja</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje przemiany polityczne, społeczno-gospodarcze i kulturowe po 1989 r. (12.5) – przedstawia okoliczności i ocenia znaczenie wstąpienia Polski do NATO oraz Unii Europejskiej (12.6)

<p>4. Europa i świat na przełomie XX i XXI w.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – hegemonia Stanów Zjednoczonych – konflikty zbrojne po 1989 r. (wojna w Jugosławii, konflikty na terenie byłego ZSRR) – interwencje zbrojne USA – atak na WTC, ogłoszenie wojny z terroryzmem – wzrost znaczenia gospodarczego strefy azjatyckiej – znaczenie terminów: <i>NAFTA, Al-Kaida, WTC, masakra na placu Tiananmen</i> 	<p>– przedstawia cele i główne etapy rozwoju Unii Europejskiej (10.13)</p>
<p>5. Wyzwania współczesnego świata</p>	<ul style="list-style-type: none"> – nowe środki komunikacji i przekazu informacji – cechy współczesnej kultury – rozwój turystyki i wypoczynku – rozwój gospodarki – zagrożenia ekologiczne – wzrost kontrastów społecznych, zderzenie cywilizacji i rodzące się konflikty – znaczenie terminów: <i>internet, telefonia komórkowa, popkultura, amerykanizacja</i> 	<p>– opisuje zmiany kulturowe i społeczne na świecie po II wojnie światowej (10.12.)</p>

6. PROCEDURY OSIĄGANIA SZCZEGÓŁOWYCH CELÓW EDUKACYJNYCH

Jedną z najważniejszych umiejętności nauczyciela jest dokonywanie świadomego wyboru metod edukacyjnych, tak aby były dostosowane do treści nauczania, zdolności uczniów oraz możliwości organizacyjnych szkoły. Nauczyciel powinien dobrze znać swoich uczniów oraz być świadomym ich mocnych i słabych stron, dzięki czemu będzie w stanie skorzystać z odpowiednich metod dydaktycznych.

W praktyce szkolnej warto stosować rozmaite metody nauczania. Jednym z najważniejszych kryteriów wyboru powinna być ich skuteczność w odniesieniu do różnorodnych potrzeb uczniów i zespołów klasowych. Konieczne jest uwzględnienie wykorzystania zmysłów, procesu przetwarzania, środowiska i typów osobowości.

Istnieje kilkanaście klasyfikacji metod nauczania. Najbardziej znany jest podział na: konwencjonalne (określane również jako tradycyjne) oraz aktywizujące. Do tych pierwszych zaliczamy: wykład, rozmowę nauczającą lub opowiadanie. Zaś lista metod aktywizujących, bardzo popularnych w ostatnich latach, jest znacznie dłuższa i w dalszym ciągu wzbogacana o nowe propozycje. Na potrzeby procesu dydaktycznego adaptuje się także elementy charakterystyczne dla różnych dziedzin, m.in. biznesu, psychologii czy teatru, takie jak: analiza SWOT, burza mózgów, sześć myślących kapeluszy, drzewko decyzyjne, drama. Metody typowe dla przedmiotu *historia* to np. praca z mapą czy tekstem źródłowym, zadania umożliwiające wymianę poglądów oraz rozwiązywanie problemów.

Metody konwencjonalne:

1. Wykład

Podczas gdy opowiadanie jest charakterystyczne dla wcześniejszych etapów edukacji, wykład jest nadal najczęściej stosowaną metodą w praktyce szkoły ponadgimnazjalnej. Jego rola na tym etapie edukacyjnym jest znacząca, dlatego że uczniowie są w stanie skupić uwagę przez dłuższy czas oraz myśleć abstrakcyjnie. Wykład polega na przedstawieniu przez nauczyciela nowego tematu w uporządkowany sposób, często z własnym komentarzem. Pozwala to przekazać trudniejsze, obszernie zagadnienia, zaprezentować różnorodność poglądów historyków oraz ukształtować wśród uczniów pożądane postawy. Planując czas trwania wykładu i sposób jego prowadzenia, należy uwzględnić możliwości koncentracji młodzieży. Aby przekaz był przejrzysty dla odbiorców, powinien zostać poprzedzony planem.

Przykładowe zagadnienia, do których realizacji można wykorzystać wykład:

- narodziny i rozwój włoskiego faszyzmu (I.3. Kryzys demokracji w Europie),
- stosunki międzynarodowe w latach dwudziestych i w pierwszej połowie lat trzydziestych (I.6. Świat na drodze ku wojnie),
- polska scena polityczna (II.4. Rządy parlamentarne),
- konflikt z Kościołem katolickim (list biskupów polskich do biskupów niemieckich, obchody Millenium) (VI.7. Mała stabilizacja).

2. Rozmowa nauczająca

Mimo że aktywizuje uczniów, jest zaliczana do metod konwencjonalnych. Warunkiem jej realizacji jest posiadanie przez młodych ludzi określonej wiedzy, do której nauczyciel może się odwołać.

Odpowiedzi uczniów wpływają na przebieg rozmowy i pociągają za sobą kolejne pytania kierującego nią nauczyciela. Metoda ta służy wprowadzaniu nowych treści lub podsumowaniu prezentowanych zagadnień. Umożliwia zastosowanie zdobytej wiedzy w nowych sytuacjach. Na lekcjach historii w pierwszej klasie szkoły ponadgimnazjalnej nauczyciel może odwoływać się do wiedzy uczniów z innych przedmiotów (np. do literatury wojennej omawianej na lekcjach języka polskiego w gimnazjum), programów publicystycznych, opowieści starszych osób z rodziny (np. dotyczących życia w PRL-u). W takiej sytuacji tematyka lekcji staje się mniej odległa i abstrakcyjna.

Przykładowe zagadnienia do zrealizowania za pomocą rozmowy nauczającej:

- postawy Polaków wobec okupanta (IV.3. Społeczeństwo polskie pod okupacją),
- problemy gospodarcze państw demokracji ludowej (VII.1 . Kryzys i upadek komunizmu w Europie),
- powstanie Solidarności i stan wojenny (VII.2. Polska droga do wolności).

Metody aktywizujące:

1. Metoda tekstu przewodniego

Technikę tę często wykorzystuje się w nauczaniu zawodowym, można ją jednak zaadaptować także do przedmiotów ogólnokształcących. Tekst przewodni to rodzaj instrukcji, w której zostały zamieszczone kolejne etapy wykonania zadania, pytania pomocnicze, informacje o potrzebnych materiałach, czas realizacji ćwiczenia oraz oczekiwane rezultaty. Uczniowie wykonują zadanie samodzielnie i przekazują efekty swojej pracy nauczycielowi lub prezentują je na forum klasy. Nauczyciel przygotowuje materiały potrzebne do realizacji ćwiczenia oraz pomaga uczniom rozwiązywać problemy, np. stawia pytania pomagające poprawnie wypełnić przygotowany formularz.

Przykładowe zagadnienia, które można zrealizować, wykorzystując tę metodę:

- społeczne i gospodarcze skutki I wojny (I.2. Odbudowa powojenna i wielki kryzys),
- konferencje Wielkiej Trójki w Teheranie i Jałcie (III.6. Droga do zwycięstwa),
- rewolucja kulturalna w Chinach (VI.2. Daleki Wschód po II wojnie światowej),
- powstanie koncepcji: *wasz prezydent, nasz premier* (VII.2. Polska droga do wolności).

2. Praca z mapą

Uczy sytuowania wydarzeń i procesów w czasie oraz przestrzeni. Wymaga od uczniów rozumienia legendy mapy, a od nauczyciela – planowania pracy i dostosowania stopnia trudności ćwiczenia do etapu edukacyjnego oraz poziomu umiejętności opanowanych przez młodzież (od wyszukiwania miejsc na mapie do porównywania skomplikowanych procesów historycznych). W pierwszej klasie szkoły ponadgimnazjalnej metoda ta ma największe znaczenie przy zagadnieniach na temat zmian politycznych oraz przebiegu działań wojennych, takich jak: kształtowanie się granic II Rzeczypospolitej, ekspansja hitlerowskich Niemiec, rozpad systemu kolonialnego po II wojnie światowej. Uczniowie zainteresowani przedmiotem, planujący wybór historii na egzaminie maturalnym, muszą mieć możliwość zapoznania się już w pierwszej klasie z zadaniami maturalnymi. Należy proponować im dodatkowe ćwiczenia polegające na analizie procesów gospodarczych i społecznych za pomocą mapy lub zadania wymagające zestawiania różnych źródeł informacji (kategoria taksonomiczna D).

Przykładowe zagadnienia do zrealizowania za pomocą pracy z mapą:

- przebieg wojny polsko-bolszewickiej (II.2. Walki o wschodnią granicę),

– kryzys mocarstw kolonialnych i systemu kolonialnego po II wojnie światowej (VII.3. Rozpad systemu kolonialnego).

3. Praca ze źródłem historycznym

Metoda ta jest jednym z najważniejszych sposobów zapoznawania uczniów z wydarzeniami, procesami historycznymi oraz dorobkiem historiograficznym. Nauczyciel powinien korzystać na lekcjach z różnych źródeł, odpowiednio stopniując trudności. W pierwszej klasie szkoły ponadgimnazjalnej należy zwrócić szczególną uwagę na kształcenie umiejętności krytycznych. Uczniowie powinni potrafić ocenić intencje autora tekstu oraz jego wiarygodność, odróżnić opinie od faktów, dostrzec elementy świadczące o propagandowym charakterze źródła. Omawianie historii XX w. pozwala na wykorzystywanie także takich materiałów, które młodzi ludzie mogą samodzielnie odnaleźć w domu czy bibliotece. Praca ze źródłem może być także częścią innej metody, np. projektu czy portfolio.

Przykładowe zagadnienia, które można zrealizować za pomocą pracy ze źródłem historycznym:

- ocena metod stosowanych przez państwo totalitarne (I.4. ZSRR w okresie międzywojennym),
- ustrój II Rzeczypospolitej po uchwaleniu konstytucji marcowej (II.4. Rządy parlamentarne),
- odwilż w Polsce po śmierci Stalina (V.7. Polski Październik).

4. Portfolio

Polega na gromadzeniu przez uczniów materiałów na wybrany temat. Uczniowie korzystają z różnych źródeł informacji, a zebrane wiadomości, kserokopie, zdjęcia czy ilustracje umieszczają w teczce. Portfolio może być jednym z elementów lekcji – uczniowie tworzą je wówczas z otrzymanych materiałów. Najczęściej jednak zadanie to proponuje się jako pracę domową do przygotowywania na określoną lekcję lub zakończenie semestru. W trakcie pracy tą metodą uczniowie rozwijają umiejętności wyszukiwania oraz selekcji informacji. Nauczyciel określa czas, objętość i sposób prezentacji pracy, kryteria jej oceny, formę materiałów oraz zasady ich pozyskiwania.

Przykładowe zagadnienia do zrealizowania za pomocą portfolio:

- sytuacja w „małej ojczyźnie” uczniów po zakończeniu I wojny światowej (II.2. i II.3. Walka o granicę wschodnią, południową i zachodnią II Rzeczypospolitej),
- udział Polaków w II wojnie światowej (IV.5. Polacy w koalicji antyhitlerowskiej),
- rewolucja obyczajowa lat 60, ruchy kontestatorskie (VI.6. Przemiany społeczne i kulturowe lat 60.),
- realia stanu wojennego w regionie (VII.2. Polska droga do wolności).

5. Mapa myśli

Jest graficznym przedstawieniem poznawanego problemu oraz wzajemnych związków pomiędzy jego poszczególnymi aspektami. Uczniowie zapisują na środku kartki papieru hasło główne, do którego następnie dołączają za pomocą strzałek kolejne elementy. Metoda ta ułatwia porządkowanie zagadnień i zrozumienie trudniejszych procesów historycznych. Można ją stosować podczas lekcji powtórzeniowych, podsumowań tematów (rekapitulacji pierwotnych) oraz prezentacji wieloelementowych zjawisk i procesów historycznych (np. kultury, przemian gospodarczych i społecznych, wydarzeń o wielu przyczynach).

Przykładowe zagadnienia, które można zrealizować za pomocą mapy myśli:

- przyczyny przewrotu majowego (II.5. Zamach majowy i rządy sanacji),
- kształtowanie się komunistycznego ośrodka władzy (V.2. Początki władzy komunistów w Polsce),
- przemiany w Azji Południowo-Wschodniej po II wojnie światowej (VI.2. Daleki Wschód po II wojnie światowej).

6. Debata „za” i „przeciw”

W trakcie debaty „za” i „przeciw” klasa dzieli się na dwie grupy, które prezentują przeciwne stanowiska wobec określonego zagadnienia. Dzięki tej metodzie uczniowie uczą się przedstawiać własny punkt widzenia. Aktywnie uczestniczą w dyskusji, poszukują argumentów, porządkują i przekazują informacje. Nauczyciel może wcześniej polecić analizę określonych problemów w domu. Uczestnicy debaty muszą znać zasady dyskursu (o przynależności do grupy może decydować deklaracja ucznia lub przydział losowy; istotne są też kolejność oraz czas wystąpień).

Przykładowe zagadnienia do zrealizowania za pomocą debaty „za” i „przeciw”:

- ocena polskiej polityki zagranicznej (II.7. Polityka zagraniczna II Rzeczypospolitej),
- wyprowadzenie wojsk polskich z ZSRR (IV.2. Władze polskie podczas II wojny światowej),
- wprowadzenie stanu wojennego (VII.2. Polska droga do wolności).

7. Analiza SWOT

Metoda ta została przejęta z dziedziny zarządzania. Uczniowie oceniają wydarzenie, zjawisko historyczne lub problem poprzez określenie jego mocnych i słabych stron, a także poprzez dostrzeżenie wynikających z nich szans oraz zagrożeń.

Przykładowe zagadnienia, które można zrealizować, wykorzystując tę metodę:

- scalanie trzech zaborów (II.1. Odrodzenie Rzeczypospolitej),
- powstanie Izraela, pierwszy konflikt z Arabami (VI.4. Konflikty na Bliskim Wschodzie),
- integracja europejska (VI.1. Droga ku wspólnej Europie),

8. Metaplan

Metaplan służy przedstawieniu kolejnych etapów analizy danego zagadnienia za pomocą schematu. Graficzny sposób zapisu ułatwia postawienie diagnozy sytuacji oraz znalezienie możliwego rozwiązania problemu. Podczas wykonywania metaplanu uczniowie odpowiadają na pytania: „Jak jest?” „Jak powinno być?” „Dlaczego nie jest tak, jak powinno być?”, a następnie formułują wnioski.

Przykładowe zagadnienia do zrealizowania za pomocą metaplanu:

- sprawa polska w II wojnie światowej (IV.2. Władze polskie podczas II wojny światowej),
- powstanie węgierskie (V.6. Koniec stalinizmu).

9. Dyskusja

Uczniowie na forum klasy wymieniają się wiedzą, interpretacjami i ocenami. Dyskusja powinna przebiegać według ustalonych reguł. Zawsze należy ją zakończyć zebraniem wyników oraz podsumowaniem. Forma ta ma na celu poszerzenie wiadomości na określony temat, zdobycie umiejętności precyzowania własnych stanowisk oraz uzasadniania ich. Może także kształtować poglądy, przekonania i postawy.

Przykładowe zagadnienia, które można zrealizować, wykorzystując tę metodę:

- specyfika polskiego autorytaryzmu i jego ocena (II.5. Zamach majowy i rządy sanacji),
- potępienie zbrodni hitlerowskich, proces w Norymberdze (V.5. Niemcy po II wojnie światowej),
- komercjalizacja życia, kryzys tradycyjnego systemu wartości (VII.5. Wyzwania współczesnego świata),

10. Dyskusja panelowa

W ramach tej metody nauczyciel lub uczniowie określają temat panelu, wybierają dyskutantów oraz prowadzącego. Uczestnicy (eksperci) mają określony czas na przygotowanie się do polemiki oraz przedstawienie swojego punktu widzenia. Po ich wystąpieniach rozpoczyna się rozmowa. Później do dyskusji włącza się także widzownia, czyli pozostała część klasy. Na zakończenie prowadzący przedstawia wnioski.

Przykładowe zagadnienia do zrealizowania za pomocą dyskusji panelowej:

- spór o powstanie warszawskie (IV.4. Powstanie warszawskie),
- polityka II RP wobec mniejszości narodowych (II.4. Rządy parlamentarne).

11. Dyskusja punktowana

Metoda ta może zastąpić tradycyjne odpytywanie (po wcześniejszym zapoznaniu uczniów z tematem dyskursu oraz zasadami punktacji). Kilka wybranych przez nauczyciela osób rozmawia na zadany temat, a nauczyciel ocenia wiadomości uczniów oraz sposób dyskusji. Punkty przyznawane są za podanie odpowiednich argumentów lub za trafne merytorycznie komentarze do wypowiedzi przeciwników. Odejmuje się je natomiast za błędne wypowiedzi oraz za niekulturalne zachowanie podczas dyskusji.

Kryteria oceniania dyskusji punktowanej

Kryteria oceny	Punkty	Uczestnicy		
		1	2	3
Prezentacja informacji opartej na faktach	+3 p.			
Zajęcie konkretnego stanowiska w omawianej kwestii	+2 p.			
Wskazanie różnic i/lub podobieństw	+2 p.			
Komentarz do informacji lub jej uzupełnienie	+1 p.			
Zwrócenie uwagi na błąd	+1 p.			
Wypowiedź nie na temat, nieprzestrzeganie planu	-2 p.			
Rozpoczęcie dyskusji	+1 p.			
Dodanie nowego wątku	+1 p.			
Wciągnięcie do dyskusji osoby, która się jeszcze nie wypowiedziała	+1 p.			
Przerywanie i przeszkadzanie innym	-3 p.			
Monopolizowanie dyskusji (np. wypowiedź powyżej 1 minuty)	-2 p.			
Atak osobisty (uwagi pod adresem uczestników dyskusji)	-2 p.			
Ogółem punktów				
Ocena uzyskana przez ucznia				

Przykładowe zagadnienia, które można zrealizować, wykorzystując dyskusję panelową:

- miejsce Polski w systemie wersalskim (II.8. Polska w przededniu II wojny światowej),

– przyczyny upadku systemu komunistycznego (VII.1. Kryzys i upadek komunizmu w Europie)

12. Burza mózgów

Jest rodzajem dyskusji przejętej ze świata biznesu, służącej zespołowemu rozwiązywaniu trudnych zadań. Uczniowie w krótkim czasie gromadzą liczne konkurencyjne lub uzupełniające się hipotezy dotyczące postawionego problemu. Wszystkie zgłaszane pomysły są zapisywane na tablicy, nie należy ich oceniać ani komentować. Na zakończenie uczniowie przy pomocy nauczyciela wybierają najlepsze z zebranych propozycji.

Przykładowe zagadnienia do zrealizowania za pomocą tej metody:

- podobieństwa i różnice między pierwszą a drugą wojną światową – porównanie celów i metod prowadzenia walki, stosunku do ludności cywilnej, skutków politycznych, gospodarczych i społecznych (I.1. System wersalski, I.2. Odbudowa powojenna i wielki kryzys, V.1. Nowy podział świata),
- cele polityki ZSRR wobec Polaków (IV.1. Okupowana Polska)
- śmierć J. Stalina, jej wpływ na sytuację w Polsce (V.6. Koniec stalinizmu)

13. Debatę oksfordzka

Metoda ta jest zbliżona do dyskusji „za” i „przeciw”. Bierze w niej udział klasa podzielona losowo na dwie drużyny – propozycji i opozycji – rozpatrujące problem z dwóch różnych punktów widzenia. Debatę organizuje i prowadzi marszałek, który w niej bezpośrednio nie uczestniczy, lecz udziela głosu, dyscyplinuje mówców przekraczających czas wystąpień, dba o spokój i kulturalny przebieg dyskusji. Pomaga mu sekretarz – jego zadaniem jest informowanie uczestników zadania, ile czasu mogą jeszcze przemawiać.

Jako pierwszy występuje lider propozycji: definiuje tezę oraz przedstawia ogólną linię argumentacji grupy, do której należy. Następnie lider opozycji charakteryzuje stanowisko własnego zespołu. Mówcy obu stron wypowiadają się na przemian, a w kolejnych wystąpieniach odnoszą się do treści wygłoszonych przez prelegenta strony przeciwnej. Osoby zajmujące głos jako ostatnie podsumowują argumenty swoich zespołów skontrastowane z wypowiedziami przeciwników, a także przedstawiają konkluzje.

W trakcie wystąpień mówców pozostali uczniowie pełnią funkcję słuchaczy, mogących za zgodą uczestników debaty zadawać pytania lub uzupełniać przemówienia krótkimi informacjami. Po wysłuchaniu wszystkich wypowiedzi marszałek zarządza otwartą dyskusję, w której każdy ma prawo zabrać głos – zarówno publiczność, jak i dyskutanci. Występujący reprezentują na przemian strony propozycji i opozycji, a rozpoczyna osoba opowiadająca się po stronie propozycji. Wymiana poglądów trwa do momentu wypowiedzenia się wszystkich chętnych (czasami marszałek ogranicza ich liczbę). Każdy z nich ma nie więcej niż minutę na swoje wystąpienie. Na zakończenie marszałek – niekiedy po konsultacji z nauczycielem – wskazuje zwycięzców debaty i przytacza argumenty na poparcie swojej decyzji. Można także zorganizować głosowanie zaproszonych na debatę gości, np. uczniów innej klasy. Debatę oksfordzką można wykorzystywać zwłaszcza przy tematach powtórzeniowych.

Przykładowe zagadnienia, które można zrealizować, wykorzystując tę metodę:

- System wersalski to *nie pokój, to zawieszenie broni na 20 lat* (lekcja powtórzeniowa po rozdziale I).
- *Aby Polska rosła w siłę, a ludzie żyli dostatniej* – ocena polityki gospodarczej Edwarda Gierka (VI.8. Rządy Edwarda Gierka)..

14. Projekt edukacyjny

Umożliwia łączenie wiedzy z różnych przedmiotów. Jego istotą jest samodzielna praca zespołu uczniów służąca realizacji określonego przedsięwzięcia, na podstawie wcześniej przyjętych założeń. Najpierw nauczyciel zapoznaje uczniów z zagadnieniami, które mogą zostać zrealizowane metodą projektu. Wspólnie z nimi wybiera temat oraz opracowuje cele projektu. Uczniowie pod kierunkiem nauczyciela ustalają etapy realizacji projektu i przygotowują harmonogram działań. Nauczyciel prowadzi konsultacje: wskazuje odpowiednie działania, pomaga dotrzeć do różnych źródeł informacji. Nadzoruje także systematyczność i postęp prac, pomaga przezwyciężać trudności, wspiera działania uczniów. W ostatnim etapie uczniowie przedstawiają zebrane informacje.

Przykładowe zagadnienia do zrealizowania za pomocą projektu edukacyjnego:

- życie codzienne w „małej ojczyźnie” uczniów w czasie II wojny światowej (IV.3. Społeczeństwo polskie pod okupacją),
- życie społeczne i polityka w „małej ojczyźnie” uczniów w okresie stalinowskim (V.4. Polska w czasach stalinizmu),
- skutki społeczne i kulturowe integracji europejskiej (VI.1. Droga ku wspólnej Europie).

7. PROPONOWANE FORMY KONTROLI ORAZ METODY OCENY OSIĄGNIĘĆ UCZNIÓW

Ocena osiągnięć towarzyszy uczniom na wszystkich etapach kształcenia i dotyczy wszelkich elementów procesu dydaktycznego. Pozwala stawiać diagnozy, określać poziom przyswojenia wiedzy oraz umiejętności wymienionych w podstawie programowej, wskazywać luki i sposoby ich uzupełnienia. Pełni funkcję dydaktyczną i wychowawczą. Musi być obiektywna, trafna, rzetelna oraz jawna. Powinna mobilizować uczniów do zdobywania wiedzy, a także do opanowywania nowych umiejętności. Dlatego nauczyciel jest zobowiązany ustalić jasne kryteria oceniania, przekazywać informacje zwrotne oraz wprowadzać elementy samooceny i oceny koleżeńskiej. Trzeba także pamiętać, że ocena pracy dydaktycznej nie zawsze jest wyrażana wystawieniem stopnia. To również okazanie aprobaty lub dezaprobaty, opis, komentarz, recenzja. Ocenianie kształtujące kładące nacisk na te elementy oceny, które pozwalają uczniowi uzyskać informacje dotyczące dalszej pracy, jest ważnym elementem pracy szkoły. Przedmiotowy system oceniania tworzy nauczyciel, uwzględniając treści podstawy programowej, programu nauczania oraz wewnątrzszkolny system oceniania.

Podział form kontroli ze względu na organizację:

- indywidualne (np. odpowiedzi ustne),
- frontalne (np. prace klasowe, kartkówki – kontroli podlega równocześnie cała klasa),
- kondensacyjne (większość klasy wypełnia zadania, kilku uczniów odpowiada).

Istotny jest również podział form kontroli ze względu na miejsce w procesie dydaktycznym. Nauczyciel może kontrolować postępy uczniów na bieżąco (podczas każdej lekcji) oraz sporadycznie (za pomocą sprawdzianów przeprowadzanych po zrealizowaniu określonego działu czy zakończeniu etapu edukacyjnego).

Metody kontroli wykorzystywane w szkole ponadgimnazjalnej:

- odpowiedzi ustne (rozmowy nauczyciela z uczniami, udział w dyskusji, dłuższe wypowiedzi na określony temat)
- kontrole pisemne (kartkówki, sprawdziany, testy kompetencyjne, rozprawki, zadania domowe)
- ćwiczenia praktyczne (np. sprawdzające umiejętność pracy z różnymi źródłami historycznymi, mapami itd.)

– referaty i odczyty (sprawdzające umiejętności pozyskiwania informacji z różnych źródeł, hierarchizowania ich, prezentowania własnych poglądów z użyciem logicznie dobranych argumentów, prowadzenia dyskusji)

– prace pozalekcyjne (udział w konkursach, olimpiadach, realizacji projektów).

Każda z metod musi zostać dostosowana do sprawdzanych umiejętności i wiedzy, a także uwzględniać indywidualne profile psychologiczne uczniów. Przy ich ocenianiu nauczyciel powinien stosować strategię holistyczną, która pozwoli na zbudowanie całościowego obrazu osiągnięć. Proces oceniania musi uwzględniać analizę celów oraz treści kształcenia zawartych w podstawie programowej. Należy wziąć go pod uwagę przy planowaniu procesu dydaktycznego (cele powinny być formułowane operacyjnie). Nikt nie jest w stanie zweryfikować całej wiedzy i wszystkich umiejętności uczniów. Na podstawie podstawy programowej oraz programu nauczania należy więc jasno określić treści, które mają podlegać kontroli i ocenie. Trzeba też sprecyzować wymagania na poszczególne oceny przy każdej formie kontroli. Ocena powinna mieć charakter kształtujący, tzn. uczniowie muszą mieć możliwość uzyskania informacji o tym, co potrafią, oraz jakie wiadomości i umiejętności powinni uzupełnić lub kształcić.

Przy ocenianiu uczniów można wykorzystać poniższą charakterystykę:

Poziom wymagań koniecznych (ocena dopuszczająca)

Uczeń:

- ma niepełną wiedzę określoną w podstawie programowej,
- sytuuje najważniejsze wydarzenia w czasie i przestrzeni,
- rozpoznaje związki przyczynowo-skutkowe,
- przedstawia przy pomocy nauczyciela wyniki swojej pracy w formie ustnej i pisemnej,
- określa rodzaj źródła historycznego, odszukuje najważniejsze informacje w źródle pisanym.

Poziom wymagań podstawowych (ocena dostateczna)

Uczeń:

- ma niepełną wiedzę określoną w podstawie programowej,
- selekcionuje podstawowe fakty,
- wiąże fakty w łańcuchy przyczynowo-skutkowe,
- odnajduje najważniejsze informacje zawarte w kilku źródłach pisanych, dokonuje ich wspólnej analizy,
- odróżnia fakty od opinii,
- przeprowadza podstawowe rekonstrukcje genezy, mechanizmów przebiegu oraz konsekwencji wybranego zjawiska z jednej płaszczyzny procesu historycznego,
- samodzielnie przedstawia wyniki swojej pracy w formie ustnej i pisemnej.

Poziom wymagań rozszerzających (ocena dobra)

Uczeń:

- ma wiedzę i umiejętności historyczne określone w podstawie programowej, potrafi się nimi posłużyć w typowych sytuacjach,
- analizuje i porównuje informacje zawarte w różnych źródłach,
- przeprowadza krytyczną analizę źródeł informacji,

- dokonuje wszechstronnej rekonstrukcji genezy, mechanizmów przebiegu oraz konsekwencji wybranego zjawiska historycznego.

Poziom wymagań dopełniających (ocena bardzo dobra)

Uczeń:

- ma wiedzę i umiejętności historyczne określone w podstawie programowej, potrafi się nimi posłużyć w różnych sytuacjach problemowych,
- analizuje i porównuje dane zawarte w różnych źródłach historycznych, potrafi je samodzielnie zinterpretować,
- zauważa rozmaite interpretacje wydarzeń i procesów historycznych,
- samodzielnie ocenia postacie, wydarzenia i procesy,
- aktywnie wykorzystuje swoją wiedzę na lekcji i w trakcie zajęć pozalekcyjnych,
- formułuje problemy historyczne.

Poziom wymagań wykraczających (ocena celująca)

Uczeń:

- ma wiedzę i umiejętności wykraczające poza podstawę programową; zna literaturę historyczną, potrafi zastosować wiedzę w różnych sytuacjach problemowych,
- samodzielnie rozwija swoje zainteresowania,
- startuje z sukcesami w konkursach i olimpiadach historycznych (zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z 20 sierpnia 2010 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych [DzU nr 156, poz. 1046] finalistom lub laureatom olimpiad albo konkursów przysługują oceny celujące; jednak ze względu na ograniczony zasięg tematyczny programu pierwszej klasy szkoły ponadgimnazjalnej osiągnięcie sukcesu w olimpiadzie lub konkursie nie powinno decydować o ocenie celującej),
- samodzielnie formułuje i rozwiązuje problemy historyczne z wykorzystaniem popularnonaukowych i naukowych źródeł informacji.